

Красільніков Валерій Павлович,
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Бабанін Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ ПРОТИ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ ТА ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ

Збереження державної таємниці та недоторканності державних кордонів є критично важливою складовою національної безпеки України. У сучасних умовах загострення геополітичної ситуації кримінально-правовий захист цих правових інститутів набуває особливої актуальності, оскільки посягання на таємну інформацію або порушення цілісності кордонів безпосередньо загрожує обороноздатності держави, її суверенітету та міжнародному авторитету.

Кримінальні діяння у цій сфері характеризуються високою суспільною небезпечністю і складністю доказування, оскільки вимагають встановлення умислу, фактичної шкоди та причинно-наслідкового зв'язку між діянням і наслідками. Особливу увагу у правозастосуванні приділяють кваліфікації злочинів за ст. 328–329 Кримінального кодексу України, які регламентують розголошення державної таємниці, втрату або незаконне використання документів, що містять секретну інформацію [1].

Кримінальні правопорушення проти захисту державної таємниці і державних кордонів становлять загрозу національній безпеці України, оскільки пов'язані з незаконним обігом секретної інформації та порушенням встановленого порядку охорони державного кордону. До таких діянь належать шпигунство, розголошення державної таємниці, втрата документів із державною таємницею, а також незаконне перетинання державного кордону, що передбачено Кримінальним кодексом України [2].

Закон України «Про державну таємницю» визначає правові засади режиму таємності, порядок класифікації та обігу секретних відомостей, умови допуску осіб до роботи з ними, а також заходи контролю за дотриманням режиму доступу. Встановлені цим законом правила створюють нормативну основу для кримінально-правової відповідальності осіб, які незаконно розголошують, зберігають або передають секретну інформацію третім особам, і дозволяють диференціювати відповідальність залежно від характеру і суспільної небезпечності діяння [4].

Суб'єктивна сторона злочинів проти державної таємниці та кордонів передбачає умисел або необережність. Умисне посягання, спрямоване на завдання шкоди державній безпеці, підлягає суворішому покаранню, ніж діяння, здійснене з необережності. Такий підхід забезпечує пропорційність кримінальної відповідальності та відповідність санкцій рівню суспільної небезпечності. Особливо критичною є кваліфікація дій, пов'язаних з організацією незаконного доступу до секретної інформації, її використанням або розповсюдженням з метою особистої вигоди чи шкоди державі.

Науково-практичний аналіз проблем кримінально-процесуальних гарантій, проведений у дослідженні Г. В. Денисенка, показує, що кримінально-процесуальні механізми забезпечують не лише охорону секретної інформації під час досудового розслідування, а й реалізацію прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, включно зі слідчими, прокурорами та підозрюваними. Такий комплексний підхід дає змогу ефективно запобігати незаконному розголошенню державної таємниці та підвищує ефективність застосування кримінального права у цій сфері [3].

Ключовим елементом кримінально-процесуальних гарантій є чітке визначення процедур доступу до секретної інформації, фіксації доказів та контролю за їх обігом. Це дає змогу забезпечити баланс між захистом державних інтересів і дотриманням прав учасників кримінального процесу. Зокрема, законодавчо закріплені механізми обмеженого доступу, конфіденційної фіксації матеріалів і спеціальні правила допуску осіб до роботи з державною таємницею створюють умови для об'єктивного та законного проведення слідчих дій, мінімізуючи ризики розголошення інформації та порушення кримінально-правових норм.

Окрім того, застосування кримінально-процесуальних гарантій під час досудового розслідування сприяє формуванню доказової бази,

яка є належною та допустимою у суді. Це особливо важливо для кваліфікації злочинів проти державної таємниці та державних кордонів, де встановлення умислу, фактичної шкоди та причиново-наслідкового зв'язку має вирішальне значення. Комплексне дотримання процедур дозволяє не лише ефективно притягати винних до відповідальності, а й підвищує довіру до діяльності правоохоронних органів та забезпечує стабільність кримінально-правової системи в питаннях захисту національної безпеки.

Кримінальні діяння проти державної таємниці та державних кордонів становлять серйозну загрозу національній безпеці України та потребують спеціального кримінально-правового регулювання. Аналіз норм Кримінального кодексу України, спеціального законодавства та наукових досліджень свідчить, що ефективний захист цих правових інститутів можливий лише за умов чіткого визначення складів злочинів, кваліфікації діянь і застосування диференційованої кримінальної відповідальності залежно від суспільної небезпечності.

Список використаних джерел

1. Сиводєд І. С. Кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми розслідування правопорушень у сфері охорони державної таємниці та охорони державного кордону // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/2580> (дата посилання 05.04.2026).
2. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата посилання 05.04.2026).
3. Денисенко Г. В. Кримінально процесуальні гарантії державної таємниці у кримінальних правопорушеннях підслідності слідчих Служби безпеки України. *Вісник кримінального правосуддя*. Науково-практичний журнал. № 3 4, 2022. URL: https://vkslaw.knu.ua/en/3-4-2022-actual-problems-of-criminal-justice/problems-of-the-criminal-process/criminal-procedural-guarantees-of-state-secrets-in-criminal-offences-under-the-responsibility-of-investigators-of-the-security-service-of-ukraine/?utm_source=chatgpt.com (дата посилання 05.04.2026)
4. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січ. 1994 р. № 3855 XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата посилання 05.04.2026).